

İLKEL KÜLTÜR: MITOLOJİ, FELSEFE, DİN, DİL, SANAT VE GELENEĞİN GELİŞİMİNE YÖNELİK ARAŞTIRMALAR

Primitive Culture: Researches into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Language, Art and Custom

Cem MERİÇ*

ÖZ

Edward Burnett Tylor'un *Primitive Culture* (İlkel Kültür) adlı eseri, antropoloji disiplininin kurucu nitelikteki temel eserlerinden biri olarak kabul edilmekte olup söz konusu çalışma; kültürün yapısına, kökenine ve evrimsel gelişim çizgisine ilişkin kapsamlı bir kuramsal çerçeveye sunmaktadır. Bu kitap incelemesinde Tylor'un eseri; kitap incelemesi yöntemiyle değerlendirilmiş, kültür ve inanç kavramlarının gelişimine yönelik çıkarımları ise ilgili çalışmanın seçimini belirleyen başlıca etkenlerden olmuştur. Nitekim *İlkel Kültür*, modern antropoloji ve halk bilimi literatürünün kuramsal temellerini atarak hem kültür hem de inanç olgusunu rasyonel ve evrimsel ilkeler doğrultusunda açıklamaya yönelik bir paradigma sunmaktadır. İnceleme sonucunda Tylor'un özellikle animizm kuramı çerçevesinde geliştirdiği açıklamaların günümüz kültürel analizlerine teorik bir zemin sunduğu görülmektedir. Böylelikle hem 19. yüzyıl pozitivist düşüncesinin bir ürünü hem de günümüz kültür kuramları açısından vazgeçilmez bir başvuru kaynağı olarak değerlendirilen bu yapıtı; kültürel çeşitlilik, evrimsel yaklaşım, inanç yapısı ve insan düşüncesinin tarihî dönüşümüne dair sunduğu teorik derinlik bakımından gerek sosyal bilimler alanında gerekse de modern antropoloji literatürü içerisinde ayrıcalıklı bir yere ve öncü bir konuma sahiptir.

Anahtar Sözcükler: kültür, antropoloji, animizm, ilkel kültür, kültürel evrim.

ABSTRACT

Edward Burnett Tylor's *Primitive Culture* is considered one of the founding works of anthropology, providing a comprehensive theoretical framework for the structure, origins, and evolutionary development of culture. In this book review, Tylor's work is evaluated using the book review method; his conclusions regarding the development of the concepts of culture and belief were among the main factors determining the selection of the relevant work. Indeed, *Primitive Culture* lays the theoretical foundations of modern anthropology and folklore literature, offering a paradigm that seeks to explain both culture and belief in accordance with rational and evolutionary principles. The review reveals that Tylor's explanations, particularly those

* Dr. Çanakkale/Türkiye. E-posta: cem.meric4817@gmail.com. ORCID: 0000-0002-6545-0921.

developed within the framework of animism theory, provide a theoretical basis for contemporary cultural analyses. Thus, this masterpiece, which is considered both a product of 19th century positivist thought and an indispensable reference source for contemporary cultural theories, holds a privileged position and a pioneering role within both the social sciences and modern anthropological literature due to the theoretical depth it offers on cultural diversity, evolutionary approaches, belief structures, and the historical transformation of human thought.

Keywords: culture, anthropology, animism, primitive culture, cultural evolution.

Tylor, Edward Burnett (2024). *İlkel Kültür: Mitoloji, Felsefe, Din, Dil, Sanat ve Geleneğin Gelişimine Yönelik Araştırmalar*. Çev. Eren Kanat. Çavdar Yayıncılık, 700 sayfa.

Edward Burnett Tylor'un (1832-1917) *Primitive Culture* adlı eseri, 1871 yılında iki cilt hâlinde yayımlanmış olup ilk baskısı Birleşik Krallık'ta İskoçya merkezli bir yayınevi olan John Murray tarafından İngilizce olarak gerçekleştirilmiştir. Kültürel evrim kuramının temel taşlarından biri kabul edilen eserin ilk baskısının ön sözünde Tylor (2024: 5-6), "kültürde hayatta kalma doktrini, dil ve sayıların icadının erken uygarlık üzerindeki etkisi, mitin ilkel zihindeki yeri, animistik din anlayışının evrimi ile ayin ve törenlerin kökeni gibi başlıkları bu çalışmada kapsamlı biçimde ele almadan önce çeşitli makale ve derslerde tartıştığını" söylerken ikinci baskıya yazdığı ön sözde eserin Almanca ve Rusça çevirilerinin yayımlandığını belirtmektedir. Öte yandan eserin üçüncü ve dördüncü baskılarına dair kaleme aldığı ön sözlerde ise Tylor (2024: 7) elde edilen yeni bilgilerin çalışmaya dâhil edilerek özellikle "totemizm" gibi bazı konularda çeşitli revizyonlar yapıldığını da eklemektedir.

Çalışmanın yayımlanmasının ardından söz konusu eser; kültürel kuramların biçimlenişine katkı sağlamış; antropoloji, sosyoloji, dinler tarihi, mitoloji ve kültürel incelemeler gibi çeşitli disiplinlerde teorik açılımlara zemin hazırlamıştır. Öncü antropologlardan İngiliz Edward Burnett Tylor, Darwin'in evrim kuramını temel alarak antropolojik çıkarımlar yapmış, medeniyetin gelişimiyle idrakin gelişiminin doğru orantılı olduğunu savunmuştur (Çınar, 2021: 49). Tylor'un ortaya koyduğu bu kavramsal çerçeve, insan topluluklarının düşünce biçimlerini, inanç yapılarını ve ritüel pratiklerini çözümlmeye yönelik yöntemsel yaklaşımların gelişiminde etkili olmuştur. Öyle ki Sibel Özbudun ve Gülfem Uysal (2015: 77), Tylor'un kültüre dair antropoloji disipliniindeki ilk tanımından hareketle, onun kültür ile uygarlığı özdeş kavramlar olarak ele aldığını belirterek bu yaklaşımın, toplumları tek

hatlı ve evrensel bir ilerleme ölçeği üzerinde daha ileri ya da geri noktalara yerleştiren 19. yüzyılın evrimci düşüncesinin bir yansıması olduğunu öne sürmektedir. Böylelikle Edward Burnett Tylor, kültürel evrimin ırk ya da herhangi bir popülasyon ya da toplumun doğuştan üstünlüğü ile ilişkili olduğu fikrini açık bir biçimde reddederek kültürlerin bir dizi evrimsel aşamayla ilerlediği temel öncülünü savunmaktadır (Bates, 2013: 23).

İngiliz Antropoloji Okulu’nun resmî doğuşu kabul edilen *Primitive Culture* adlı eser, Avrupa bilim dünyasında yaygın biçimde benimsenen karşılaştırmalı metoda dayanmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın “folklor” ve “etnoloji” disiplinlerindeki etkilerine dikkat çeken İtalyan araştırmacı Giuseppe Cocchiara (2017: 322-323), dilimize 2017 yılında *Avrupa’da Folklor Tarihi* ismiyle çevrilen kapsamlı eserinde, Tylor’un ne klasik antik dünyanın halklarını ne de antik ve çağdaş Doğu uygarlıklarını göz ardı ettiğini belirttikten sonra onun temel amacının insanlık tarihini yöneten genel geçer yasaları ortaya koymak ve geçmiş ile günümüz arasındaki sürekliliği göstererek etnografik ve folklorik çalışmalarını tarihsel bir temele oturtmak olduğunu ifade etmektedir. Nitekim Tylor, ilgili çalışmasında her ne kadar farklı bir biçimde de olsa folklor ile etnoloji arasında kurduğu kuramsal bağ aracılığıyla Montaigne’den Rousseau’ya uzanan düşünsel çizgiyle örtüşen bir yaklaşımla “soylu vahşi” mitine yönelmekte ve böylece ilkel toplulukları uygar toplumlarla karşılaştıran sistematigi ile filolojik temelli analizleri sayesinde romantik polemiklerden ziyade sosyal ve siyasal meseleleri açıklamaya odaklanan bilimsel bir çerçeve sunmaktadır (Cocchiara, 2017: 322).

Bu çalışma; kitap incelemesi yöntemiyle hazırlanmış olup değerlendirme sürecinde eserin kuramsal katkısı, metodolojik yaklaşımı, kaynak kullanımı, güncel bilimsel değeri ile dil ve sunum ölçütleri gibi hususlar esas alınmıştır. Eserin incelemeye seçilme nedeni ise kültür ve inanç kavramlarının evrimsel gelişimine dair sunduğu kapsamlı kuramsal çerçeve, antropoloji ve halk bilimi literatüründeki kurucu rolü, dinin kökenine ilişkin geliştirilen animizm kuramı ve karşılaştırmalı etnografik yaklaşımdır. İncelemede bölümler; ayrı ayrı ele alınarak ana tezler hâlinde özetlenmiş, kavram ve kuramlar karşılaştırmalı biçimde değerlendirilmiş, çağdaş antropoloji ve halk bilimi literatüründen örneklerle eleştirel yorumlar eklenmiştir. Çalışma; eserin 2024 tarihli Türkçe çevirisi üzerinden yürütülmüş, çeviri kaynaklı anlam kaymaları ile dönemin bilimsel paradigmasının etkileri sınırlılık olarak dikkate alınmıştır.

Tylor’un kült hâline gelen çalışmasının içeriğine geçmeden önce ilk yayımlandığı tarihten yaklaşık 153 yıl sonra dilimize kazandırılan versiyonuna

ilişkin benzerlik ve farklılıklara kısaca değinmek faydalı olacaktır. Bu bağlamda yazar tarafından eserin İngilizce özgün baskısı 1871 yılında iki cilt hâlinde yayımlanmış olsa da 2024 yılında Çavdar Yayıncılık tarafından yapılan Türkçe basımda her iki cildin tek bir kitapta birleştirildiği görülmektedir. Savaş Yıkılmaz'ın genel yayın yönetmenliğini, Macit Yedisu'nun ise dizi editörlüğünü üstlendiği çalışma; *İlkel Kültür: Mitoloji, Felsefe, Din, Dil, Sanat ve Geleneğin Gelişimine Yönelik Araştırmalar* adıyla Eren Kanat tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Kitabın grafik tasarım ve uygulaması Meline Pamukçuoğlu tarafından yapılmış olup çeviride 1920 tarihli Oxford Üniversitesi Yayınları'nın (Oxford University Press) baskısı esas alınmıştır. Bu bilgilere ek olarak Türkçe çevirisinin 700 sayfalık bir hacme ulaştığı *İlkel Kültür* adlı çalışmanın ilk 374 sayfası notlarla birlikte birinci cildi kapsarken 377-700. sayfalar arasında kalan kısım ise yine cilt sonunda yer verilen notlarla ikinci cildi oluşturmaktadır. Tylor'un *Primitive Culture* adlı kült eserinin Türkçe çevirisi, büyük ölçüde motamot bir yaklaşıma dayanmakla birlikte, akışı iyileştiren ve anlamı pekiştiren küçük uyarlamalar da içermektedir. Bu bağlamda 19. yüzyılın akademik üslubu uzun cümleler, teknik terimler ve sistematik betimlemelerle başarıyla korunmuş; yer yer yapılan sadeleştirmeler ise metni Türkçe okurlar için daha akıcı bir hâle getirmiştir. Bu uyarlamalar eserin akademik niteliğini zedelemenin aksine Tylor'un bilimsel titizliğini ve kavramsal netliğini anlaşılır bir şekilde yansıtmaktadır.

Kitabın birinci cildi (5-374) on bir bölümden oluşmakla birlikte “Kültür Bilimi” (19-34) başlığını taşıyan birinci bölümde yazar tarafından kültür kavramının tanımı ve kültürel evrim kuramının kurucu ilkeleri ortaya konulmaktadır. Bu doğrultuda kültürü “bireyin toplum içinde edindiği bilgi, inanç, sanat, ahlâk, hukuk ve gelenekleri içeren bütüncül bir yapı” olarak tanımlayan Tylor'un bu yaklaşımı, antropoloji literatüründe klasik bir referans niteliği taşımasının yanı sıra kültürel evrimi ilkinden medeniyete uzanan çizgide açıklaması bakımından da dikkat çekicidir. Nitekim yazar, “kültürel artıklar” kavramını merkeze alarak geçmişteki zihinsel formların günümüzdeki yansımalarını inceleyerek antropolojinin karşılaştırmalı ve bilim temelli bir disiplin olması gerektiğini savunmaktadır.

Eserin “Kültürün Gelişimi” (35-63) başlıklı ikinci bölümünde kültürün evrimsel nitelikteki birikim süreci içinde nasıl şekillendiğine odaklanılmakla beraber kültürün insan zihninin gelişimiyle doğrudan ilişkili olduğu ve onun üzerindeki etkisinin belirleyici bir nitelik taşıdığı vurgulanmaktadır. İlgili bölümde Tylor, kültürel unsurların bireysel yaratımdan çok kuşaklar arası aktarım ve ortak deneyimlerle oluştuğunu; dil, teknik bilgi, inanç sistemleri ve

toplumsal pratiklerin rasyonel düşüncenin evrimiyle gelişerek insanlığın ortak hafızasına dönüştüğünü örneklerle açıkladıktan sonra kültürü, statik değil; sürekli değişen, yayılan ve biriken dinamik bir bütün olarak değerlendirmektedir.

Çalışmasının üçüncü ve dördüncü bölümlerine “Hayatta Kalma (Batıl İnançlar) Kültürü” (64-121) başlığını veren yazar; kitabın üçüncü bölümünde (64-90) çocuk oyunları, deyişler, şiirler vb. sözlü kültür ürünlerinin yanı sıra bazı gündelik pratiklerin, ilkel zihniyetin çağdaş kültürdeki izleri olduğunu ileri sürerek bu unsurların kültürel evrime rağmen geleneksel kalıplar olarak devam edegeldiğini belirttikten sonra bu durumu geçmişteki zihin yapısının günümüze yansımaları evrimsel antropolojik bir bakışla dünyadan çeşitli örneklerle açıklamaktadır. Kitabın aynı başlığa sahip dördüncü bölümünde (91-121) büyü, kehanet ve spiritüalizm gibi uygulamaların tarihsel sürekliliğine değinen Tylor; çeşitli fallar, astroloji ve diğer benzer yöntemlerin ilkel zihniyetin ürünü olarak ortaya çıktığını ve farklı kültürlerde varlığını sürdürdüğünü belirtmektedir. Örnekler üzerinden bu tür inançların Orta Çağ Avrupa’sında gerileme yaşadktan sonra yeniden canlandığını vurgulayan yazar, cadılık ve medyumluk gibi kurumların ise doğaüstü unsurlarla ilişki kurmaya yönelik evrensel yapıda bir zihinsel eğilim olduğunu ifade etmektedir.

Beşinci ve altıncı bölümün “Duygusal ve Taklitsel Dil” (122-173) başlığı altında ele alındığı çalışmanın beşinci bölümünde (122-146) dilin temelini oluşturan doğrudan ifade edici ses ögesinin jest, duygusal ton, vurgu, aksan ve melodi gibi unsurlarla nasıl bütünleştiği incelenmektedir. Bu çerçevede hayvan seslenişleri, duygusal çığlıkların dile yansımaları ve olumlu-olumsuz sıfatların ses temelli ayrımları, farklı dillerdeki karşılıkları üzerinden karşılaştırmalı örneklerle analiz edilmektedir. Altıncı bölümde (147-173) ise seslerin dilde duygusal ve taklitsel biçimde nasıl karşılık bulduğu, insan eylemleri, hayvan sesleri, müzik aletleri ve çocuk dili gibi örnekler üzerinden açıklanmakta olup sözcüklerin, sesin duyumsal izlenimlerine uyarlanarak nasıl biçimlendiği ve sesli harf uzatmalarıyla birlikte uzaklık ya da farklılık gibi soyut kavramların ne şekilde ifade edildiği ayrıntılı bir biçimde tartışılmaktadır.

“Sayma Sanatı” (174-194) başlığını taşıyan yedinci bölümde Tylor, sayma sanatının kültürel evrim süreci içindeki yeri üzerinde durmaktadır. Sayı kavramlarının bireysel deneyimlerden türediğini belirten yazar; özellikle “uygarlaşmamış” toplumlarda aritmetiğin oldukça sınırlı geliştiğini vurgulayarak sayı sözcüklerinin azlığı, el ve ayak parmaklarıyla yapılan sayma

yöntemleri ve jest temelli hesaplamalar üzerinden aritmetik düşüncenin kökenine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Ayrıca, el ve ayakla saymaya dayalı olarak gelişen dörtlü, onlu ve yirmili sistemlerin etimolojik kökenlerini ve kültürel aktarım süreçlerini açıklayan Tylor, yabancı sayı sistemlerinin benimsenmesini de bu evrimsel sürecin doğal bir uzantısı olarak değerlendirmektedir.

Sekizinci, dokuzuncu ve onuncu bölümlerin “Mitoloji” (195–285) başlığı altında toplandığı eserin sekizinci bölümünde (195–222) Tylor; mitolojik düşüncüyü diğer zihinsel ürünler gibi deneyime dayalı bir süreç olarak ele almakta ve hayal gücünün işleyişini anlamada mitlerin açıklayıcı bir kaynak sunduğunu ileri sürmektedir. İlgili bölümde mitlerin tarihî güvenilirliğine ilişkin halk inanışlarındaki değişimler, alegorik yorumlar ve tarihî anlatılarla kurduğu ilişkiler üzerinden mitolojinin etnolojik önemi vurgulandıktan sonra çeşitli doğa olaylarının (güneş, ay, yıldızlar, gökkuşağı, salgın hastalıklar vb.) kişileştirilmesi yoluyla mitik anlatıların nasıl şekillendiği sorgulanmaktadır; metafor, analogi ve dilsel yapıların, özellikle cinsiyet, canlılık ve özel adlandırma gibi dil bilgisel kategorilerle mitin oluşumuna nasıl katkı sunduğu açıklanarak, yağmur ve gök gürültüsü gibi temalar üzerinden doğaya atfedilen canlılık düşüncesi ile mitlerin kökeni arasındaki bağlantılar irdelenmektedir. Çalışmanın dokuzuncu bölümünde (223–254) doğa mitlerinin kökenleri ve evrimsel biçimleri karşılaştırmalı etnolojik yaklaşımla ele alınmakta; gök ile yerin evrensel ebeveynler olarak kişileştirilmesinden güneşin batışı, tutulması, yeraltı yolculuğu, ayın döngüsel doğası ve yıldızların mitolojik anlatılardaki rolüne kadar geniş bir mitsel repertuvar incelenmektedir. Ayrıca rüzgâr, yıldırım, fırtına ve depremler gibi doğa olayları da mitolojik bağlamda yorumlanarak mitlerin doğa algısını yapılandırmadaki kurucu işlevi açıklanmaktadır. Onuncu bölümde (255–285) ise Tylor, mitolojinin türlerini etnolojik bir perspektifle sınıflandırmakta; felsefî ve jeolojik kökenli mitlerin tarihsel gerçeklik kisvesiyle aktarımı, mucizeler doktrininin mitoloji üzerindeki etkisi ve doğaüstü anlatıların kolektif bellekteki yerini değerlendirerek maymun-adam, dev ve cüce gibi figürler aracılığıyla antropomorfik ve abartılı mitlerin evrim, dejenerasyon ve etnik öteki kavramlarıyla ilişkisi çözümlenmektedir.

Kitabın ilk cildinin on birinci ve son bölümünün ikinci cildin neredeyse tamamını oluşturan “Animizm” (286–338) başlığına ayrıldığı anlaşılmaktadır. İlgili bölüm başlığı altında animizm kavramı Tylor tarafından “tüm dinî sistemlerin temelini oluşturan evrensel bir inanç yapısı” şeklinde görülerek ölüm, uyku, hastalık ve rüya gibi deneyimlerin açıklanmasına dayanan bir

inanç sistemi olarak tanımlanmaktadır. Böylelikle Tylor; animizmin hem insanlara hem de doğadaki diğer varlıklara ruh atfetme özelliği içerdiğini ve ayrıca gölge, nefes, rüya vb. olguların da ruh kavramını besleyen temel deneyimler arasında yer aldığını öne sürmektedir. Nitekim Tylor'a göre ruhun bedenden ayrılması, ölüm sonrası yaşam, ruh göçü ve çeşitli nesnelere ruh atfı gibi unsurlar da bu inanç sisteminin evrimsel gelişimi çerçevesinde işlenmektedir.

İlkel Kültür kitabının ikinci cildinde yer alan 12-17. bölümlerin de (377-602) ilk cildin son bölümünde olduğu gibi "Animizm" başlığına ayrıldığı görülmektedir. Eserin on ikinci (377-402) bölümünde animizmin temel bileşenlerinden biri olan "ölüm sonrası ruhun varlığı" doktrini mercek altına alınarak ruhun başka bedenlerde, hayvanlarda, bitkilerde veya nesnelerde yeniden doğuşu şeklinde tezahür eden "ruh göçü" inancı ile çeşitli kültürlerde rastlanan gelecek yaşam tasavvurları karşılaştırmalı olarak ilişkilendirilmektedir. On üçüncü (403-444) bölümdeyse yazar, ölümden sonraki yaşamın kültürel temsillerinin animistik düşünce sistemleriyle olan ilişkisinden yola çıkarak mitolojik mekân ve zaman gibi tasavvurların ölüm sonrası yaşama dair gelişen anlayışlar üzerindeki etkisini sorgulamaktadır. On dördüncü (445-491) bölüme gelindiğinde ise Tylor animizmin hangi koşullar altında ruhlar öğretisinden çıkarak daha geniş bir doğa dini anlayışına evrildiğini irdelemektedir. Bu bağlamda ruhların insan, hayvan, bitki ve nesnelerde bedenlenmesi anlayışına dair inanç ve uygulamaların putperestlikle bağlantılarını ortaya koyan yazar, taş ve çeşitli nesnelere atfedilen güçleri de bu kapsamda değerlendirerek animistik doğa teorisinin zaman içinde gerilemesini ve bu inançların günümüz dilinde kalan deyimlerle nasıl sürdürüldüğünü tartışmaktadır. Eserin on beşinci (492-530) bölümünde Edward Burnett Tylor, animizmin tanrılar doktrinine dönüşümünü inceleyerek doğaüstü ruhların zamanla daha kişilikli ve güçlü tanrılara evrildiğini; özellikle ata ruhları ile kahramanlar ve doğa güçlerine dayanan tanrı inançlarının animistik kökenlerine yoğunlaşmaktadır. Ruhların hayvanlar tarafından algılanması ya da ayak izleriyle tespit edilmesi gibi halk inanışları; somut algı biçimleriyle açıklanırken bireylerin koruyucu ya da tanıdık ruhlarla ilişkileri ile volkan, girdap, kaya, su, ağaç gibi doğa ruhlarının varlığı da animist dünya görüşünün temel taşları olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca yine ilgili bölümde tanrıların antropomorfik temsilleri ile üstlendikleri ahlâkî vb. rollerden hareketle politeizmden tek tanrıcılığa geçiş sürecinin evrimsel temelleri de analiz edilmektedir. Kitabın on altıncı (531-565) bölümündeyseniz yazar, animistik inanç sistemleri çerçevesinde çoktanrıcılığın gelişimini ve

yüksek tanrı kavramlarının yapısına dikkat çekerek tanrıların insanileştirilmiş özelliklerle donatılışını kültürel evrim bağlamında yorumlamaktadır. Yine ilgili bölümde spiritüel hiyerarşiler arasında yer alan “gök, yağmur, rüzgâr, ateş, güneş ve ay” gibi yüksek tanrıların kökenleri, işlevleri ve sembolik anlamları ele alınmakta; bu bağlamda doğa kültlerinden sistematik çoktanrıcılığa geçişin teorik izleri sürülmektedir. Animizm başlıklı son bölüm olan on yedinci (566-602) bölümde Tylor, bu inanç biçiminin çoktanrıcı sistemlerle birleşerek bir din felsefesine dönüşümünü irdelemekte ve gelişimini kültürel evrimin aşamalarıyla ilişkilendirerek ilkel toplumlardaki sade biçiminden yüksek kültürlerdeki ahlâkî ve kozmolojik yorumlarına uzanan bir dönüşüm çizgisini takip ettiğini savunmaktadır.

On sekizinci bölüm, yazarın önceki bölümlerde kısmen de olsa örneklerle değindiği çeşitli uygulamaları kapsayacak biçimde “Ayin ve Törenler” (603-652) başlığına ayrılmıştır. Bu bölümde Tylor; dinî törenlerin ve ritüel pratiklerin kültürel evrimini inceleyerek dua, kurban, oruç, arınma ve mekân gibi unsurlar aracılığıyla hem ilkel hem de gelişmiş toplumlarda gözlemlenen dinsel davranışların sürekliliğini ortaya koymaktadır. Dinî ritüellerin antropolojik boyutunu felsefî bir çerçevede sunan yazar; kurbanın fiziksel sunumundan ruhsal aktarımına, maddî arınmadan sembolik temizliğe kadar uzanan evriminin ise toplumsal düzenin korunmasına ve kozmik uyumun sağlanmasına hizmet eden işlevler üstlendiğini belirtmektedir.

Kitabın -ve aynı zamanda ikinci cildin- on dokuzuncu bölümü olan “Sonuç” (653-659) kısmında Tylor; “ilkel” ve “modern” uygarlık arasındaki ilişkiyi çözümleyip kültür araştırmalarının önemini vurgulayarak arkeolojinin uygarlığın evrimini anlamadaki belirleyici rolüne değindikten sonra dil, mitoloji, ahlâk, hukuk ve dinin ilerlemeyi destekleyen, toplumsal engelleri aşan unsurlar olduğunu; kültür bilimini ise uygarlığın entelektüel, ahlâkî, sosyal ve siyasî gelişimine yön veren temel bir disiplin şeklinde konumlandırmaktadır.

Sonuç olarak Edward Burnett Tylor’un *İlkel Kültür* adlı çalışması kültür olgusunu evrimsel, karşılaştırmalı ve bütüncül bir bakışla ele alarak kültür bilimleri literatüründe kalıcı bir yer edinmiştir. Dolayısıyla bölümlerde sunulan çözümlemeler, kültürel yapıların tarihî kökenlerini ve dönüşüm süreçlerini anlamaya yönelik sağlam bir kuramsal temel oluşturmakta; inanç sistemlerinden dil ve mitolojiye, ritüel pratiklerden toplumsal kurumlara kadar uzanan geniş bir yelpazede disiplinlerarası değerlendirmeler sunmaktadır. Bu kapsamıyla eser, antropoloji ve halk bilimi disiplinleri için vazgeçilmez bir başvuru kaynağı olmakla birlikte kültürel çeşitliliğin incelenmesinde me-

etodolojik zenginlik sağlayan ve modern kültür araştırmalarına da yön veren öncü çalışmalar arasında yer almaktadır.

Kaynakça

- Bates, Daniel G. (2013). *21. Yüzyılda Kültürel Antropoloji, İnsanın Doğadaki Yeri*. Çev. Suavi Aydın vd. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cocchiara, Guiseppe (2017). *Avrupa’da Folklor Tarihi*. Çev. Yerce Özer. Gele-
neksel Yayıncılık.
- Çınar, Aliye (2021). *Kültürel Antropoloji*. Paradigma Akademi Yayınları.
- Özbudun, Sibel ve Uysal, Gülfem (2015). *50 Soruda Antropoloji*. Bilim ve Gelecek Kitaplığı.
- Tylor, Edward Burnett (2024). *İlkel Kültür: Mitoloji, Felsefe, Din, Dil, Sanat ve Geleneğin Gelişimine Yönelik Araştırmalar*. Çev. Eren Kanat. Çavdar Yayıncılık.

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir:

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this study.

Declaration of Conflicting Interests: The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this article.